

Werkatelier

Programma

Wadden
zeehavens

Naar een kennisplatform Oliebestrijding

12 november 2015, 12.30-16.30 uur

Agora 4, Leeuwarden

Agenda en Context

concept

Paddy Walker, Dennis van der Veen en
Arjen Bosch

Naar een kennisplatform Oliebestrijding

Inhoud

Agenda

Context

- I. Veiligheid Bieden, Veiligheid Krijgen
- II. Oliebestrijding effect model Waddenzee
- III. Nieuwe technieken
- IV. Gebruik en ontwikkelen van kennis

Achtergronddocumenten (apart toegevoegd)

1. Verslag werkatelier Olie ondiepe delen Waddenzee
2. RAAK Oliebestrijdings effect model
3. Programma Waddenzeehavens

Naar een kennisplatform Oliebestrijding Waddenzee

Dit werkatelier past binnen verschillende programma's over Oliebestrijding in en om de Waddenzee en is tot stand gekomen op initiatief van programma Waddenzeehavens, Rijkswaterstaat Noord-Nederland (programma Veiligheid bieden, veiligheid krijgen (VBVK)) en het Lectoraat Kust en Zee, van Hogeschool Van Hall Larenstein. Het is een vervolg op het eerder gehouden werkatelier Oliebestrijding ondiep delen Waddenzee, gehouden op 10 september 2014. Dit werkatelier is voorbereid door Paddy Walker (VHL), Dennis van der Veen (RWS/VBVK) en Arjen Bosch (Waddenzeehavens).

Agenda

Het werkatelier bestaat uit drie blokken:

1. Werklunch

12.30 uur

- In de ontvangstruimte van de Johannes de Doper kerk begint het werkatelier met een *walking network lunch*.
- Aan het slot van de lunch vindt een schriftelijke intake plaats ter voorbereiding op de plenaire panel discussie (blok drie)

2. Introducties

- **Opening**
Els van Grol, directeur Netwerkmanagement RWS Noord Nederland
- **Terugblik op voortgang ambities vorig werkatelier 10 september 2015**
 - Nieuwe Technieken Martijn van Nieuwenhuize (Antea Group)
 - Programma VBVK Dennis van der Veen (RWS NN)
 - Oliebestrijdings-effect-model Marieke Zeinstra (NHL)
- **Staande dialoog met sprekers en projectinitiatiefnemers**

3. Debat met panel over regionaal kennisplatform

Arjen Bosch (programma Waddenzeehavens) begeleidt de paneldiscussie, waarbij de deelnemers met het panel in debat gaan.

- **Vorbereiding**
 - Naar een Kennisplatform Paddy Walker (VHL)
 - Kernpunten schriftelijke intake Arjen Bosch (Waddenzeehavens)
- **Paneldiscussie**
Arjen Bosch leidt de discussie tussen de deelnemers en het panel, dat bestaat uit:
 - Marcel Klaver Rijkswaterstaat (Noord Nederland)
 - Frank Gort Hogescholen (NHL)
 - Edwin Stolk Markt (SRGH)
 - Ellen Kuipers Natuurbescherming (Waddenvereniging)
 - Wierd Koops Kennisdrager (NHL)

- **Samenvattende conclusies**

- **Netwerkborel**

16.30 uur

Context

Nederland investeerde de afgelopen jaren flink om de veiligheid en voorzieningen voor de calamiteitenbestrijding en vervuiling uit scheepvaart en offshore op pijl te brengen. De Waddenzee is echter bijzonder kwetsbaar door het enorme intergetijdengebied met slikkige wadplaten en kwelders. In het werkatelier Oliebestrijding ondiepe delen Waddenzee, van 10 september 2014 zijn verschillende voorstellen gedaan om de ontwikkeling te ondersteunen.

Om het vervolg handen en voeten te geven maakten de initiatiefnemers een aantal werkafspraken (bijlage 1). Deze zomer besloten RWS, VHL en Programma Waddenzeehavens om een vervolg te op het werkatelier van vorig jaar te organiseren, omdat met name de gedachte om een regionaal kennisplatform op te richten (nog) niet van de grond was gekomen.

Programma Veiligheid Bieden, Veiligheid Krijgen (VBVK)

In 2009 zijn verschillende werkateliers gehouden om te bekijken in hoeverre een plus voor de oliebestrijding in de Eems en Waddenzee mogelijk zou zijn. Dit heeft geleid tot een groslijst van circa 50 aanbevelingen en de instelling van het programma Veiligheid Bieden, Veiligheid Krijgen (VBVK). De trekkers binnen de programmagroep VBVK zijn Groningen Seaports, Waddenvereniging, Coördinatie Rampenbestrijding Waddenzee (CRW) namens de Veiligheidsregio's en Rijkswaterstaat Noord-Nederland. Eén van de onderdelen binnen het programma is de implementatie van het ecologisch spoorboekje.

Van Hall Larenstein, Lectoraat Kust en Zee

Het lectoraat Kust en Zee houdt zich bezig met het duurzaam menselijk medegebruik van kust- en zeesystemen. Het gaat vooral om complexe vraagstukken waarbij zowel de ecologische als sociaal-economische aspecten van belang zijn. Door samenwerking met het werkveld wordt transdisciplinair kennis en expertise opgebouwd en toegepast in het onderwijs. Het lectoraat Kust & Zee heeft de nodige ervaring opgebouwd met het onderzoek rondom ecologie, vervuiling en rampenbestrijding. Met de, eveneens, complexe vraagstukken rondom oliebestrijding richt het lectoraat zich op twee aspecten. Zowel de technisch inhoudelijke kennis van het ecosysteem en effecten van oliebestrijding als het organiseren van stakeholders en het oprichten van een kennisnetwerk zijn van belang.

Na overleg met de hogescholen NHL en VHL, RWS en programma Waddenzeehavens, heeft VHL (Paddy Walker en Harry Aconé) het op zich genomen om een Kennisplatform Oliebestrijding te willen organiseren, uitdrukkelijk in samenwerking met de direct betrokken partners (RWS, Natuurbescherming, marktpartijen/SRGH en overige kennisinstellingen).

Programma Waddenzeehavens

In het Waddenzeehavendebat presenteerde de Raad van Advies Waddenzeehavens in 2012 gemeenschappelijke koers bekend, welke met een bestuurlijk statement werd bekrachtigd. Dit statement voorzag in een programma Waddenzeehavens met vier kernpunten. Duurzaam havenbedrijf is een van die kernpunten, waarbinnen het onderdeel Veiligheid en calamiteitenbestrijding. Het programma verbond verschillende partners bij het verkrijgen van brede steun voor projecten richting Waddenfonds en de aanvraag van de RAAK subsidie voor het *Oliebestrijdings-effect-model*. Meer informatie is te vinden op www.waddenzeehavens.nl.

Voortbouwen op de ingeslagen weg

Allereerst zijn er al de nodige bijeenkomsten en inventarisaties over maatregelen en onderzoeksvragen gehouden. Ondertussen zijn meerdere van de voorgestelde projecten gehonoreerd. Kortom, niet beginnen bij nul, maar tempo maken. Het is een moment voor reflectie op kennismanagement (kennisontwikkeling, kennisdeling en kennisborging).

Vervolgstappen op werkatelier

In de lopende trajecten bestaan de volgende mogelijkheden voor een vervolg:

- Klankbordgroep RAAK OILS op 16 november 2015
- Programmteam Waddenzeehavens, ter voorbereiding voor behandeling in De Raad van Advies Waddenzeehavens.
- De programmagroep VBVK zal in haar eerstvolgende overleg de resultaten van dit werkatelier bespreken en kijken hoe de besproken acties opgepakt gaan worden.

I. Veiligheid Bieden, Veiligheid Krijgen

De plaatsing van de Waddenzee op de Werelderfgoedlijst is de hoogst denkbare internationale erkenning van de natuurkwaliteit van dit Wetland. Bewoners en lokale overheden onderschrijven behoud- en ontwikkeling van de Waddennatuur, om er te leven en te werken. Van wege de kwetsbaarheid wees de IMO de Waddenzee aan als Particular Sensitive Sea Area (PSSA)

In 2009 zijn verschillende werkateliers gehouden om de noodzaak en mogelijkheden voor een plus bij de oliebestrijding in de Eems en Waddenzee op te stellen. Dit heeft geleid tot een groslijst van circa 50 aanbevelingen en 5 hoofdaanbevelingen:

1. Preventie: zorg tijdig voor een goed afgestemd verkeersmanagementsysteem, voor veilig en vlot scheepvaartverkeer op de Eems en in de havens;
2. Organisatie: los de bestuurlijke spaghetti in de rampenbestrijding op: waarborg snelle en eenduidige aansturing, maak verantwoordelijkheden helder;
3. Bestrijdingsmethoden: ontwikkel speciale bestrijdingsmethoden voor de ondiepe en kwetsbare Waddenzee;
4. Snel werken: zorg dat het opruimwerk sneller kan beginnen;
5. Gebiedsspecifieke strategie: werk de oliebestrijding uit in een gebiedsspecifieke strategie.

Deze hoofdaanbevelingen vragen bestuurlijke daadkracht en maatwerk in de uitwerking. Rijkswaterstaat kan en wil dat niet alleen. Alle landelijke, regionale en lokale bestuurders met betrokkenheid bij de rampenbestrijding zijn daar verantwoordelijk voor.

Werkatelier Oliebestrijding ondiepe delen Waddenzee

Sinds het werkatelier van 10 september 2014 zijn er diverse acties uitgevoerd. Inmiddels is ruim de helft van de aanbevelingen afgerond. Er wordt, samen met natuur- en terreinbeheerders, belangenorganisaties en lokaal bestuur, hard gewerkt aan de implementatie van het Ecologisch Spoorboekje door realisatie van inzetplannen per gebied. Uitdagingen liggen vooral in borgen van kennis binnen en buiten de organisatie en de ontwikkeling van speciale technieken voor oliebestrijding in de Waddenzee.

Downloads

VBVK:

www.waddenvereniging.nl/wv/images/PDF/ons_werk/2012/Veiligheid%20bieden%20veiligheid%20krijgen.pdf

Ecologisch Spoorboekje:

www.rijkwaddenzee.nl/assets/pdf/dossiers/Ecologisch20%Spoorboekje%20DEF.pdf

In 1969: 150 ton olie; 14564 vogels dood aangetroffen in het Waddengebied (Bron Swennen NIOZ)

II. Oliebestrijding effect model Waddenzee

Ondanks alle beleidsrichtlijnen, valt vervuiling door olie en/of chemicaliën afkomstig van scheepvaart, offshore of lokale industrie niet uit te sluiten. Gezien de ecologische, economische en maatschappelijke waarde van de Waddenzee is in zo'n geval een snelle en adequate bestrijding nodig. De effecten van een verontreiniging zijn echter sterk afhankelijk van verschillende factoren, zoals tijd, locatie en de weersomstandigheden. Hierdoor kunnen er niet snel prioriteiten gesteld worden.

De uitkomst van het project is een oliebestrijdings-effect-model dat, voor een actuele of fictieve olielozing, de effecten van de lozing zelf én van de bestrijding kan bepalen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van datalagen met economische en ecologische waarden voor deze specifieke condities (tijd /plaats /seizoens-afhankelijk). Door inzicht in deze effecten, is een snelle besluitvorming mogelijk.

Werkatelier Oliebestrijding ondiepe delen Waddenzee

De hogescholen (NHL, VHL, Stenden) hebben het project met steun van veel partijen ingediend bij RAAK-SIA. In mei 2015 viel het besluit dat het project is gehonoreerd.

Het Waddengebied kenmerkt zich door hoge stroomsnelheden, droogvallende platen en ondiepe delen.

Opzet van het project

Het project (Raak PRO OILS) heeft een looptijd van 4 jaar en is gestart op 1 juli 2015. Het consortium bestaat uit: NHL Hogeschool, Hogeschool VHL, Stenden, Waddenvereniging, Rijkswaterstaat, Waddenunit, IMARES en Deltares.

Ook is een klankbordgroep opgericht van stakeholders waarmee op gezette tijden de opzet, de ontwikkelingen en de voortgang van het project wordt besproken. Deze stakeholders zijn vertegenwoordigers van het netwerk en worden gezien als potentiële gebruikers van het model en de uitkomsten daarvan.

Deelonderzoeken & methoden:

Het project is opgedeeld in een aantal parallelle werkpakketten waarvan de uitkomsten gezamenlijk zullen leiden tot het eindproduct:

1. Ecologische effecten: *Wat is het effect van olieverontreiniging op het ecosysteem van de Waddenzee?* Middels literatuur- en laboratoriumstudies en expert judgement.
2. Economische effecten: *Wat is het economische effect van olieverontreiniging op een gegeven plek met gegeven omstandigheden?* O.a. middels een quick scan naar gebruikswaarden en Contingent Valuation Method voor vaststellen van de niet-gebruikswaarde.
3. Bestrijding: *Wat zijn de effecten van de verschillende bestrijdingsopties voor drijvende en/of aangespoelde olie?* Middels literatuurstudies en expert judgement.
4. Modelleren van olieverspreiding op de Waddenzee: (Per scenario) *Waar spoelt de olie aan in het Waddengebied en om hoeveel olie gaat het?* O.a. middels literatuurstudies, laboratorium experimenten (hechting olie aan platen) en modelontwikkeling.
5. Ontwikkeling bestrijdings-effect tool: *Op welke wijze kan de verkregen data omgezet worden in bruikbare informatie?* Ontwikkelen van een model voor een objectieve score geeft per ramp/ongeval scenario.
6. Scenariostudies: *Welke risico's zijn er momenteel bij een olieverontreiniging in de Waddenzee?* Middels het uitvoeren van scenario's op de ontwikkelde tool.

Waar staan we nu?

Voor de verschillende werkpakketten wordt geïnventariseerd welke bestaande informatie gebruikt kan worden en wat voor onderzoek nog nodig is. Daarnaast wordt een hulpmiddel voor data-invoeren gemaakt en worden ideeën voor de opzet van het eindproduct getoetst op haalbaarheid.

Op 16 november 2015 vindt de eerste meeting met de klankbordgroep plaats.

III. Nieuwe technieken

De Noordzee boven de Waddenzee is zeer druk bevaren. In de buurt van de Waddenzee bevinden zich een tiental offshore platforms. Ongevallen en operationele lozingen met schepen en/of offshore platforms waarbij olie of chemicaliën vrijkomen, vormen een potentiële bedreiging voor de Waddenzee. De effecten van een ongeval of lozingen kunnen voor organismen in het Waddengebied dramatisch zijn.

Olieverontreinigingen zullen zich in de Waddenzee, door wind en stroming snel verspreiden. Eenmaal in de ondiepe gedeelten wordt de verontreiniging al snel onbereikbaar voor varend oliebestrijding materieel door de diepgang van deze schepen. Op de slibrijke/zachte platen en kwelders is de olie met de huidige technieken niet tot nauwelijks te verwijderen zonder ook grote schade aan de natuur aan te richten.

Werkatelier Oliebestrijding ondiepe delen Waddenzee

De deelnemers bespraken de volgende projectvoorstellen:

1. Drijvende olie verwijderen van ondiepe wateren

Oplossingsrichting: ondiep olie afzuigapparaat

Randvoorwaarden voor afzuigapparatuur:

- Snel inzetbaar
- Geschikt voor dunne en dikke olie
- Geschikt voor plaatsing aan boord van vaartuigen voor ondiepe wateren
- Grote capaciteit
- Hoge olie-water ratio

2. Aangespoelde olie verwijderen van kustzones:

Oplossingsrichtingen voor:

- A. voor zachte slibrijke platen een te ontwikkelen amfibievoertuig
- B. kwelders een aangepaste rietsnijder op rupsbanden met opslag unit

Randvoorwaarden voor apparatuur voor aangespoelde olie:

- Er moeten verschillende olieverwijderingsunits op kunnen worden geplaatst (modulair)
- Maximaal gewicht in relatie tot minimale verstoring ondergrond
- Geschikt voor verweerde en/of zware olie
- Gemakkelijk vervoerbaar zijn over land als over water.(beperkte breedte
- Begraaft de olie niet tijdens de opruiming
- Bemand of onbemand
- Voor verschillende doelen inzetbaar

Waar staan we nu?

De besproken projecten zijn allemaal financieel rond gekomen en gestart. Tegelijkertijd zijn er voor de Waddenzee geen grote ondiep stekende bergingsvaartuigen beschikbaar om calamiteitenbestrijding in ondiepe delen adequaat te faciliteren. Er zijn bijvoorbeeld geen blusvaartuigen om branden op het Wad te blussen en er zijn geen schepen om olievervuiling op platen en stranden te bereiken. Andere calamiteiten, waar geen c.q. onvoldoende faciliteiten beschikbaar zijn, betreffen o.a.:

- het tijdig redden van gestrande dieren. Naast olievogels en zieke vogels kan het hier ook gaan om gestrande paarden op kwelders, potvissen,;
- het tijdig bergen van stormschade, over boord geslagen lading;
- het bergen van vliegtuigen en vaartuigen.

Op dit moment ontwikkelt BDS een plan om voormalige mechanische kokkelvisserij schepen om te bouwen tot multifunctionele bergingsvaartuigen, ook geschikt voor afvoer van olieresten.

IV. Gebruik en ontwikkelen van kennis

De inzet van menskracht en financiën in het onderzoek op gebied van oliebestrijding is erg veranderlijk en veelal gelinkt aan de noodzaak tot actie, bijvoorbeeld na een (bijna)ramp. De hoogwaardige kennis die daarmee wordt opgebouwd komt weinig op versnipperd in het publieke domein. Rijksoverheden hebben vanwege hun wettelijke taken ook een schat aan kennis en expertise dat eveneens niet altijd toegankelijk is.

Er is er veel kennis, maar het zit erg verspreid. Ook lekt veel kennis weg doordat deskundigen met pensioen gaan (of zijn). Om kennis beter tot zijn recht te laten komen is het nodig om een (regionaal) kennisnetwerk op te richten die de kennisdragers verbindt.

Werkatelier Oliebestrijding ondiepe delen Waddenzee

Uit het vorige werkatelier kwamen zorgen over de continuïteit in het vakgebied oliebestrijding naar voren en is het van het grootste belang dat kennis wordt gedeeld, geborgd en ontwikkeld. Er was destijds breed draagvlak voor een regionaal kennisplatform, geleid door de noordelijke hogescholen.

1. Kennis delen

Kennis delen is het begin van een kennisnetwerk. Dit kan door samenwerking in (onderzoek) projecten of een inhoudelijke uitwisseling zoals symposia of workshops. Ook het creëren van een forum om actuele kennis uit te wisselen is van belang. De voordelen van een versterkte kennisbasis zijn:

- Elkaars onderzoek versterken (meewerken en/of klankbord) en ervan leren
- Gezamenlijk deelnemen aan projecten (bijvoorbeeld eerder genoemde projecten)
- Het vergaren van (bestaande) kennis door onderlinge contacten. Naast de netwerkfunctie kan gedacht worden aan:
 - Delen van (grijze) literatuur
 - Bijhouden van de laatste stand van zaken op gebied van beleid (nationaal & internationaal) en op het gebied van techniek
 - Delen van recente informatie van conferenties, beurzen, workshops (ISCO)
 - Ervaringen bij calamiteiten delen

2. Kennis ontwikkelen

Met een versterkte kennisbasis als uitgangspunt kan er focus worden gelegd op het ontwikkelen van nieuwe kennis door het inzetten van nieuwe projecten en samenwerkingsverbanden. Hiervoor is het van belang om de discussie te faciliteren over de soort projecten die relevant zijn en welke ontwikkelingen er zijn. Een kennisnetwerk heeft dus ook een discussieforum nodig.

3. Kennis borgen

Het borgen van kennis is essentieel voor de continuïteit van de kennisontwikkeling. Kennis moet toegankelijk blijven en moet getoetst kunnen worden. Het borgen van kennis gebeurt door het ontwikkelen van een kennisportaal – een website of forum.

4. Kennis verspreiden

Kennis verspreiden gebeurt door het geven van trainingen en oefeningen, en door het (schriftelijk of mondeling) presenteren van resultaten. De toegevoegde waarde kan zijn:

- Afstemmen vraag en aanbod trainingen door consensus over programma & relevante achtergrondinformatie.
- Het sterk(er) internationaal neerzetten van de Nederlandse kennis.
- (Gezamenlijk) naar buiten brengen van tot nu toe 'ongepubliceerd' werk.

Waar staan we nu?

De huidige situatie is dat er veel kennis is, maar die is niet voor iedereen toegankelijk. Wij moeten dus de gedeelde en versterkte kennisbasis nog ontwikkelen. Tijdens de workshop zullen we uitgebreid stil staan bij de bovenstaande vier punten en hoe we de eerste stappen kunnen maken richting een kennisnetwerk.

